

การบำเพ็ญศีลบารมีในพระพุทธศาสนาเถรวาท : กรณีศึกษาพระภิกษุที่ตตชาดก

พระชินาธิ ชินวโร (เพชรพิทักษ์)
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

ความนำ

ชาดก เป็นเรื่องราวในอดีตชาติของพระโพธิสัตว์ก่อนที่จะมาเกิดในชาติสุดท้ายและได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาพุทธเจ้า เรื่องราวของชาตหนึ่ง ๆ ก็เรียกว่าชาดกหนึ่ง ๆ รวมทั้งสิ้น ๕๔๗ เรื่อง (ซึ่งน่าจะเป็น ๕๕๐ เรื่อง แต่เดิมและต่อมาหายไป ๓ เรื่องในภายหลัง) ชาดกอรรถกถาเริ่มต้นตรงที่กล่าวถึงพุเรนิทาน คือพระพุทเจ้าเริ่มทำความเพียรเพื่อหวังพุทธภูมิในชาติที่เกิดเป็นสุเมธดาบส แล้วกล่าวถึงพระพุทเจ้าในอดีต ๒๔ พระองค์ที่กล่าวพยากรณ์รับรองพระโพธิสัตว์ของเรว่าเราจะได้ตรัสรู้พระโพธิญาณเป็นพระพุทเจ้าองค์ที่ ๒๕ คือ เจ้าชายสิทธัตถะโคตมะนั้นเอง^๑

บรรดาชาดกทั้ง ๕๔๗ เรื่องนี้ ชาดก ๑๐ เรื่องสุดท้ายในมหานิบาตชาดก คือ เติมยชาดก มหาชนกชาดก สุวรรณสามชาดก เนมิราชชาดก มโหสถชาดก ภริทัตตชาดก จันทกุมารชาดก มหานารทกัสมปชาดก วิรุทธชาดก และเวสสันดรชาดก เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการบำเพ็ญบารมี ๑๐ ทศที่โดดเด่นที่สุด ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๘ ชื่อ พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก เป็นชาดกที่คนไทยให้ความสนใจและให้ความสำคัญมากกว่าชาดกอื่น ๆ^๒

ภริทัตตชาดก คือ พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระภริทัตตทรงบำเพ็ญศีลบารมี ภริทัตตกุมารฉลาดกว่าผู้อื่น บิดาจึงมอบหมายงานให้ทำมากกว่า คราวหนึ่ง ทัตตกุมาร ได้ติดตามพระบิดาและทำวัตรปฏิบัติเข้าเฝ้าท้าวสักกเทวราช ทัตตกุมารได้แสดงความสามารถให้ท้าวสักกะโปรดปราน จึงตั้งชื่อให้ว่า ภริทัตตกุมาร (พระกุมารผู้มีปัญญากว้างขวางดุจแผ่นดิน) ภริทัตตกุมารหมั่นรักษาศีล เพราะรู้ว่าผลของการรักษาศีลจะได้เกิดเป็นเทพบนสวรรค์ ครั้งหนึ่งพระองค์ขออนุญาตพระบิดาพระมารดา มารักษาศีลบนโลกมนุษย์ พระองค์รักษาศีลอย่างเคร่งครัด อธิษฐานจิตไว้มั่นคงว่า หนิง เอ็น

^๑ ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา “วรรณคดีพุทธศาสนาภาษาไทย” สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดพิมพ์ขึ้นเป็นที่ระลึกในการพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๕), หน้า ๓๕-๓๗.

^๒ พระมหาพิทักษ์ สุขเมโธ (ทองเหลือง), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องสุวรรณสามชาดก”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑.

กระดุก เลือดเนื้อ หากผู้ใดต้องการก็จง เอาไปเถิด ไม่ปกป้อง ไม่หวง ยินดีสละให้ ต่อมาพราหมณ์จับตัวพระภริยาคิดไปแสดงต่าง ๆ นาๆ ได้รับทุกขเวทนาแสนสาหัส แต่ก็ไม่ยอมทำร้ายตอบเพราะกลัวจะเสียศีลที่ทรงบำเพ็ญ

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่องภริยาคิด ทั้งในแง่ของความหมายและความเป็นมา หลักธรรมต่าง ๆ ในเรื่องนี้ และอิทธิพลที่มีต่อสังคมไทยในด้านต่าง ๆ เรื่องภริยาคิดมีความสำคัญต่อวิถีพุทธ เป็นแบบอย่างในการใช้ชีวิต โดยเฉพาะการบำเพ็ญศีลและชั้นดีบารมี การศึกษาเรื่องศีลบารมี ของภริยาคิด จึงมีความสำคัญต่อพุทธศาสนิกชนในฐานะที่เป็นชาดกที่มีอิทธิพลต่อชนบประเพณีและวัฒนธรรมไทย การศึกษาภริยาคิดจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นประโยชน์และการนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชีวิตและสังคมไทยสืบต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาเรื่องศีลในพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาศีลบารมีในพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาการบำเพ็ญศีลบารมีของพระภริยาคิด

๑.๓ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) ซึ่งใช้วิธีการรวบรวมข้อมูล และการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) ซึ่งมีวิธีการวิจัยดังนี้

๑.๓.๑ รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) โดยรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก

๑.๓.๒ รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) โดยรวบรวมข้อมูลที่เป็นนิพนธ์ทั่ว ๆ ไป นับตั้งแต่คัมภีร์อรรถกถา ฎีกา และตำราอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๑.๓.๓ ศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูล เรียบเรียงและนำเสนอผลงานเชิงพรรณนา

สรุปผลการวิจัย

๑) ศีลในพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึง ความประพฤติดีทางกายและวาจา การรักษา กายและวาจาให้เรียบร้อย ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจา ให้ตั้งอยู่ในความดีงาม การรักษา ปกติตามระเบียบวินัย ปกติมารยาทที่สะอาดปราศจากโทษ ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว ข้อปฏิบัติในการฝึกหัดกายวาจาให้ดียิ่งขึ้น ความสุจริตทางกายวาจาและอาชีพ และยังมักใช้เป็นคำเรียกอย่างง่ายสำหรับคำว่า "อริยศีลสิกขา" ด้วย

ศิลปะในทางพระพุทธศาสนามีอยู่หลายอย่างด้วยกัน

๑. ปัญจศิลป์ (ศิลป์ ๕) หรือเรียกว่านิจศิลป์(คือถือเนื่องนิจ)

ศิลป์ห้า หรือ ปัญจศิลป์ เป็นศิลป์ในลำดับเบื้องต้นในพุทธศาสนา ที่ศาสนิกชนพึงถือ ไม่เฉพาะแต่พระสงฆ์เท่านั้น ศิลป์ห้าจึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า 'นิจศิลป์' นั่นคือ ศิลป์ที่ยึดถือเป็นนิจ ด้วยเหตุนี้ ในพิธีกรรมทั้งปวงในพุทธศาสนา หลังจากกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยแล้ว พุทธศาสนิกพึงอาราธนาศิลป์ และรับศิลป์ห้าก่อนเสมอ

ศิลป์ห้ามีด้วยกัน 5 ข้อ ดังนี้

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี (สิกขาปะทังสะมาทิยามิ) - เว้นจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิตทั้งปวง รวมถึงการทำร้ายสัตว์ หรือมนุษย์ด้วย แม้แต่คิด หรือวางแผน ก็ถือว่าผิดศิลป์ข้อนี้แล้ว

๒. อทินนาทานา เวรมณี (สิกขาปะทังสะมาทิยามิ) - เว้นจากการลักทรัพย์ เอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ รวมถึงการเบียดบัง น้อยราษฎร์บังหลวง เอาเปรียบคนอื่นด้วย แม้แต่คิด หรือวางแผน ก็ถือว่าผิดศิลป์ข้อนี้แล้ว

๓. กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี (สิกขาปะทังสะมาทิยามิ) - เว้นจากการประพฤติดูผิดในกามทั้งหลาย ข้อนี้เพียงแค่คิดก็ผิดแล้ว

๔. มุสาวาทา เวรมณี (สิกขาปะทังสะมาทิยามิ) - เว้นจากการพูดเท็จ คำหยาบ หรือพูดส่อเสียด รวมถึงการพูดให้คนแตกสามัคคีกันด้วย

๕. สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐาณา เวรมณี (สิกขาปะทังสะมาทิยามิ) - เว้นจากการดื่มน้ำเมา อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

๒. อาชีวะฐมกศิลป์(ศิลปกุศลกรรมบท ๑๐)หรือเรียกว่าอาทิพรหมจริยาศิลป์(หรือเรียกอีกอย่างว่า นวศิลป์)

อาชีวะฐมกศิลป์ แปลว่า ศิลป์มีอาชีพะเป็นอันดับที่ ๘ ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคเรียก ไว้
อีก

ชื่อหนึ่งว่า อาทิพรหมจริยาศิลป์โดยอธิบายว่าเพราะเป็นเบื้องต้นของมรรคพรหมจริยซึ่งผู้ ปฏิบัติพึงรักษาให้บริสุทธิ์ในเบื้องต้น ว่าด้วย กายกรรม (๓) วาจากรรม (๔) อาชีวะ (๑) ของเขาผู้นั้น บริสุทธิ์ด้วยดี ตั้งแต่เริ่มต้นเลยที่เดียวอาชีวะฐมกศิลป์นิยมแพร่หลายในประเทศพม่า ในประเทศไทยไม่สืบนิยม เป็นศิลปตามแนวอริยมรรคมีองค์ ๘ และกุศลกรรมบท ๑๐ อาชีวะฐมกศิลป์ คือศิลปมีอาชีพเป็นที่ ๘ คือ

๑. เว้นจากการฆ่าสัตว์
๒. เว้นจากการลักทรัพย์
๓. เว้นจากการพูดเท็จ
๔. เว้นจากการพูดส่อเสียด
๕. เว้นจากการพูดคำหยาบ

๖. เว้นจากการพูดเพื่อเจ้า
๗. เว้นจากการประพาศพิณในกาม
๘. เว้นจากอาชีพที่ผิด

๓. อัฐุสศีล (ศีล ๘) หรือเรียกว่าอุโบสถศีล (ศีลอุโบสถ)

ศีลแปด หรือ อุโบสถศีล เป็นศีลของคฤหัสถ์ หมายถึง อุบาสก-อุบาสิกาทั่วไป มิใช่สงฆ์ (ซึ่งมีศีลเฉพาะตนอยู่แล้ว) โดยมักจะรับศีลแปดในวันพระ นิยมรักษาศีลแปดเป็นเวลา ๑ วัน หรือ ๓ วันโดยปกติผู้รักษาศีลจะเปล่งวาจาอธิฐาน ที่จะขอสมาทานศีลตั้งแต่เช้าของวันนั้น หากรักษาศีลแปดเป็นเวลา ๑ วัน เรียกว่า "ปกติอุโบสถ" และหากรักษา ๓ วัน เรียกว่า "ปฎิชาครอุโบสถ"

“ความเหมือนและความแตกต่างระหว่างอุโบสถศีลกับศีล ๘”

๑. อุโบสถศีล กับ ศีล ๘ มีข้อห้าม ๘ ข้อเหมือนกัน
๒. คำอาราธนา (ขอศีล) แตกต่างกัน
๓. อุโบสถศีล มีวันพระเป็นแดนเกิด สมาทานรักษาได้เฉพาะวันพระเท่านั้น ส่วนศีล ๘ สมาทานรักษาได้ทุกวัน
๔. อุโบสถศีล มีอายุ ๒๔ ชั่วโมง (วันหนึ่งคืนหนึ่ง) ส่วนศีล ๘ ไม่มีกำหนดอายุในการรักษา
๕. อุโบสถศีล เป็นศีลสำหรับชาวบ้านผู้ครองเรือน หรือเป็นศีล ของชาวบ้านผู้บริโศก กาม (กามโภคิ) ส่วนศีล ๘ เป็นศีลสำหรับ ชาวบ้านผู้ไม่ครองเรือน เช่น แม่ชี

๔. ทสศีล (ศีล ๑๐)

ศีล ๑๐ หรือ ทสศีล สำหรับสามเณร แต่ผู้ใดศรัทธาจะรักษาก็ได้ หัวข้อเหมือนศีล ๘ แต่แยกข้อ ๗ เป็น ๒ ข้อ เลื่อนข้อ ๘ เป็น ๙ และเติมข้อ ๑๐รายละเอียดเพิ่มเติม ศีล ๑๐ ข้อ ศีล ๑๐ นี้ เป็นข้อปฏิบัติของ สามเณร สามเณรี และสิกขมานา (ผู้ที่ขอบวชเป็นภิกษุณี ซึ่งต้องบวชเป็นสามเณรี และไม่ผิดศีลข้อ๑,๒,๓,๔,๕,๖ เป็นเวลาถึง ๒ ปีโดยไม่ขาดศีลทั้ง ๖ ข้อเลย แต่ข้อ๗,๘,๙,๑๐ ขาดได้บ้าง รวมทั้งเป็นข้อปฏิบัติของสมณะ นักบวชนอกพระศาสนา ก็ถือศีล๑๐ มาก่อน เป็นศีลของพระอรหันตเจ้า เพราะพระอรหันต์ทั้งหลายมีปกติไม่ผิดศีลข้อ ๑ ถึงข้อ ๙ ตลอดชีวิต และมีปกติรักษาศีลข้อ ๑๐ เพราะผู้ผิดศีลข้อ ๑๐ ย่อมเสื่อมจากวิชา (อริยสัจ) และจรณะ(โพชฌงค์) ถ้าพระอรหันต์มีปกติผิดศีลข้อ๑๐ หรือครองเพศฆราวาสอันมิใช่สมณะเพศย่อมละสังขารนิพพานไป เพื่อรักษาธรรม คือ วิชาและ จรณะมิให้เสื่อม

๕. ภิกษุวินัย (ศีล ๒๒๗)

ภิกษุ หรือ พระภิกษุ เป็นคำใช้เรียก "นักบวชชาย" ในพระพุทธศาสนา คู่กับภิกษุณี (นักบวชหญิง) คำว่า ภิกษุ เป็นศัพท์เฉพาะในพระพุทธศาสนา เป็นศัพท์บัญญัติที่ใช้เรียกนักบวชชายในพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะไม่สาธารณะทั่ว ไป คำว่า ภิกษุ แปลว่า ผู้ขอโดยสงบ ผู้เห็นภัยใน

สังสารวัฏ ผู้ใช้สอยผ้าที่ถูกทำลายแล้ว เป็นต้น การบวชเป็นภิกษุ ผู้ที่จะเป็นภิกษุได้จะต้องมีคุณสมบัติและผ่านการพิธีอุปสมบทโดยถูกต้องตามพระธรรมวินัยก่อน เช่น ต้องมีอายุ ๒๐ ปี ไม่มีโรคภัยแรง ต้องมีอุปัชฌาย์รับรอง ต้องทำพิธีในอุโบสถ ศีล ๒๒๗ เป็นของพระภิกษุ

๖. ภิกษุณีนวินัย (ศีล ๓๑๑)

ภิกษุณี เป็นคำใช้เรียก "นักบวชหญิง" ในพระพุทธศาสนา คู่กับ ภิกษุ (นักบวชชาย) คำว่า ภิกษุณี เป็นศัพท์เฉพาะในพระพุทธศาสนา เป็นศัพท์บัญญัติที่ใช้เรียกนักบวชหญิงในพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะ ไม่สาธยายทั่วไปภิกษุณีไม่เหมือนกับแม่ชี เพราะแม่ชีเป็นเพียงอุบาสิกา (พุทธศาสนิกชนผู้หญิง) ซึ่งถือศีล ๘ ข้อ อย่างชาวพุทธทั่วไปที่เคร่งครัด ปัจจุบันในฝ่ายคณะสงฆ์เถรวาท นับถือกันโดยพฤตินัยว่าการบวชเป็นแม่ชีที่โกนศีรษะนุ่งขาวห่มขาว ถือศีล ๘ เป็นการผ่อนผันผู้หญิงที่ศรัทธาจะออกบวชเป็นภิกษุณีเถรวาท แต่ไม่สามารถอุปสมบทเป็นภิกษุณีเถรวาทได้ โดยจะให้ถือปฏิบัติศีล ๘ (อุโบสถศีล) แทน ปัจจุบัน ภิกษุณีในสายเถรวาทซึ่งสืบวงศ์มาแต่สมัยพุทธกาล ด้วยการบวชถูกต้องตามพระวินัยปิฎกเถรวาท จากสงฆ์ทั้งสองฝ่าย (ทั้งภิกษุสงฆ์ และภิกษุณีสงฆ์) ขาดสูญวงศ์ (ไม่มีผู้สืบต่อมานานแล้ว) คงเหลือแต่ภิกษุณีฝ่ายมหายาน (อาเจริยวาท) ที่ยังสืบทอดการบวชภิกษุณีมาจนปัจจุบัน ในปัจจุบัน ไม่ปรากฏว่ามีภิกษุณีเถรวาทในประเทศไทย แต่ยังมีพบอยู่ในจีน (มหายาน) และศรีลังกา (เถรวาท ซึ่งรับการบวชกลับมาจากภิกษุณีมหายานของจีน) ศีล ๓๑๑ ข้อ เป็นของภิกษุณี

ศีล แบ่งเป็น ๓ ระดับ คือจุลศีล (ศีลอย่างน้อย) ได้แก่ คหัญญศีลทั้ง ๒ คือ ศีล ๕ และอาชีวัฏฐมกศีล มัชฌิมศีล (ศีลอย่างกลาง) ได้แก่ บรรพชาศีลทั้ง ๒ คือได้แก่อัญญศีล และทสศีล มหาศีล (ศีลอย่างสูง) ได้แก่ อุปสมบททั้ง ๒ คือ ภิกษุณีนวินัย และภิกษุณีนวินัยศีล คือ หลักในการปฏิบัติเพื่อที่จะให้ผู้ปฏิบัติมีกาย วาจา ใจ เป็นอิสระ จากเครื่องเหนี่ยวรั้งทั้งปวง และปกป้องตัวเองจากความเสื่อมทั้งหลาย และพ้นจากกรรมชั่ว ที่จะกลับมาสนองกับผู้ที่ไม่ปฏิบัติในศีล

อานิสงส์ของการรักษาศีลแต่ละชั้นย่อมแตกต่างกันไป ตอนนี้ขอกล่าวถึงอานิสงส์กว้างๆ จากการรักษาศีล คือ ทำให้กาย วาจา ใจ สงบไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ทำให้สามารถที่จะทำให้อจิตสงบได้ง่ายในการทำสมาธิ

๒) ศีลบารมีในพุทธศาสนาเถรวาท เป็นศีลที่เกี่ยวกับการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ พระโพธิสัตว์ เป็นชื่อเรียกของผู้ที่กำลัง บำเพ็ญบารมี เพื่อจะมาตรัสรู้ เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต พระโพธิสัตว์เป็นผู้ที่ยังมีกิเลสอยู่ ยังต้องเวียนเกิดเวียนตาย ในสังสารวัฏอยู่ บางครั้งทำน กิเลสทำ อกุศลส่งผลให้ไปบังเกิดในนรกเป็นเวลานานแสนนาน เกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานผจญความทุกข์ นานับประการ เป็นเวลานานแสนนาน จนกว่าจะได้รับการพยากรณ์จาก พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งก่อน ถึงจะอยู่ได้ว่าเป้าหมายที่ตั้งความปรารถนาไว้ใกล้ที่จะถึงหรือยัง

หลังจากพระพุทธเจ้าทรงพุทธพยากรณ์ให้แล้ว พระโพธิสัตว์ยังมิได้ตรัสรู้ได้ในระยะเวลาอันใกล้เลย พระโพธิสัตว์ยังต้องบำเพ็ญบารมีต่อไปอีกอย่างยาวนาน แต่เป็นการบำเพ็ญบารมี อย่างที่มีความหวังได้ว่า พระองค์ต้องได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าอย่างแน่นอน เหตุที่ท่านกระทำไว้สมควรแก่ผลที่จะได้รับ ในอนาคตข้างหน้า ด้วยน้ำพระทัยที่เด็ดเดี่ยว และด้วยจิตที่เป็นมหากุศล ท่านจึงประกอบความเพียร ตั้งใจบำเพ็ญบารมีเพื่อ พระโพธิญาณ เพื่อนำพระธรรมคำสอนมาโปรด เวไนยสัตว์ทั้งหลายที่จมอยู่ใน ความทุกข์ในพุทธศาสนาเถรวาท พระโพธิสัตว์มี ๒ ประเภท โดยการจำแนกจากช่วงเวลาในการ บำเพ็ญบารมี

๑. อนิยตโพธิสัตว์ คือ พระโพธิสัตว์ที่ยังมิได้รับการพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งในอดีตกาล ยังไม่แน่นอนว่าจะบรรลุเป็นพระพุทธเจ้าได้ในกาลอันใกล้หรือไกล แต่ตนเองก็บำเพ็ญบารมีปรารถนาความเป็นพระพุทธเจ้าอยู่เสมอมิได้ขาดและยังคงต้องทำทั้งกุศลและอกุศลปะปนกันไป บางชาติเกิดในสุคติภูมิ บางครั้งก็เกิดในทุคติภูมิ

๒. นิยตโพธิสัตว์ คือ พระโพธิสัตว์ที่จะต้องเข้าถึงพุทธภูมิแน่นอน หมายความว่าในชาติใดชาติหนึ่งได้รับการพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าองค์ใดองค์หนึ่ง เขาจึงเป็นพระโพธิสัตว์ที่ต้องได้เป็นพระพุทธเจ้าแน่นอนในอนาคตกาล แต่จะเป็นเมื่อใดนั้น มีอาจทราบได้ พระองค์จะไม่ทำอกุศลกรรมเลย ทำแต่กุศลกรรมฝ่ายเดียว

ระยะเวลาในการบำเพ็ญบารมี

ปัญญาบารมี ใช้ปัญญาในการบำเพ็ญบารมี ใช้เวลา ๒๐ อสงไขย ๑๐๐,๐๐๐ กัปป์
 ศรัทธาบารมี ใช้ศรัทธาในการบำเพ็ญบารมี ใช้เวลา ๔๐ อสงไขย ๑๐๐,๐๐๐ กัปป์
 วิริยะบารมี ใช้วิริยะในการบำเพ็ญบารมี ใช้เวลา ๘๐ อสงไขย ๑๐๐,๐๐๐ กัปป์

ระดับของบารมี

บารมี ๑๐ การบำเพ็ญบารมีเบื้องต้น อุทิศด้วยทรัพย์สมบัติและบริวารทั้งหลายที่มี เพื่อพระโพธิญาณ

อุปบารมี ๑๐ การบำเพ็ญบารมีชั้นกลาง อุทิศอวัยวะน้อยใหญ่ในร่างกายของตน เพื่อพระโพธิญาณ

ปรมัตถบารมี ๑๐ การบำเพ็ญบารมีขั้นสูง อุทิศด้วยชีวิตของตนเอง เพื่อพระโพธิญาณ

ใครก็ตามสามารถตั้งความปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าได้โดยการบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการ (ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา อุเบกขา) ผู้ที่บำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการเหล่านี้ ชื่อว่าเป็นพระโพธิสัตว์ตามแนวคิดของพุทธศาสนาเถรวาท ในที่นี้อาจเป็นไปได้ว่า การบำเพ็ญเพียรเป็นพระโพธิสัตว์นั้น ใช้เวลายาวนานมากกว่า จะเป็นพระพุทธเจ้าได้ การเกิดแล้วเกิดอีกในการบำเพ็ญตนเป็นโพธิสัตว์ต้องพบกับความทุกข์ยาก

มากมาย ต้องเวียนตายเวียนเกิดในสังสารวัฏ ความเป็นพระพุทธเจ้าเป็นฐานะที่เปิดสำหรับทุกคนที่มีความเพียรพยายามถึง คือต้องบำเพ็ญบารมี ๑๐ ดังที่กล่าวแล้วข้างต้น ผู้ที่กำลังบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการนี้ トラบได้ที่ยังไม่บรรลุเพ็ญพระพุทธเจ้า トラบนั้นก็ยังเป็นพระโพธิสัตว์ ในทัศนะของเถรวาท ไม่ปรากฏว่ามีพระโพธิสัตว์องค์ไหนที่ปรารถนาที่จะไม่บรรลุพุทธภูมิโดยเร็ว แต่ถึงกระนั้นกว่าจะบรรลุพุทธภูมิได้ก็ต้องใช้เวลายาวนานเหลือเกิน

ตามคติชาวพุทธเถรวาท เชื่อว่าผู้ที่จะเป็นพระพุทธเจ้าได้นอกจากจะบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการนั้นแล้วยังต้องเป็นบุคคลพิเศษอีกด้วย ดังนั้นชาวพุทธจึงปรารถนาแต่อรหันต์ภูมิ ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าด้วยความเคารพในพระองค์ รับผิดชอบต่อธรรมเพื่อบรรลุอรหันต์ภูมิโดยไวที่สุดในชาติปัจจุบัน

การบำเพ็ญศิลปบารมีของพระภริทัต เป็นเรื่องของพระโพธิสัตว์เมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นพญานาคชื่อภริทัต มีฤทธิ์มาก ได้ไปยังเทวโลกพร้อมกับท้าววิรูปักษ์มหาราช ในเทวโลกนั้น ได้เห็นทวยเทพผู้สมบูรณ์ด้วยความสุขโดยส่วนเดียว จึงสมათาน ศีลวัตร เพื่อต้องการจะไปยังสวรรค์นั้น พึงชำระร่างกาย บริโภค อาหารพอเป็นเครื่องเลี้ยงอาชีพอแล้ว อธิษฐานอุบาสกมีองค์ ๔ ประการว่าผู้ใดพึงทำกิจด้วยผิวหนังก็ดี ด้วยเนื้อก็ดี ด้วยเอ็นก็ดี ด้วยกระดูกก็ดี ขอผู้นั้นจงนำเอาอวัยวะที่เราให้ไปเถิด แล้วนอน อยู่บนยอดจอมปลวก พราหมณ์อัลมพายน์ อันบุคคลผู้ไม่รู้อุปการะที่ บุคคลอื่นทำแล้ว ได้จับพระภริทัตใส่ไว้ในตะกร้า ให้เล่น ในที่นั้นๆ แม้เมื่อพราหมณ์อัลมพายน์ ใส่ไว้ในตะกร้า และบีบด้วยฝ่ามือ พระภริทัตก็ไม่โกรธเพราะกลัวศีลของตนจะขาด การ ที่ได้บริจาคชีวิตของตนเป็นของเบาแม้กว่าหญ้า ส่วนการล่วงศีลนั้น เป็นเหมือนดังว่าแผ่นดิน จึงได้พึงสละชีวิตของตนสิ้นร้อยชาติเนืองๆ และไม่พึงทำลายศีลแม้เพราะเหตุแห่งทวีปทั้ง ๔ ถึงแม้จะถูกพราหมณ์อัลมพายน์ ใส่ไว้ในตะกร้าก็ได้ทำจิตให้โกรธเคือง เพื่อ รักษาศีลเพื่อบำเพ็ญศิลปบารมีให้เต็ม

พระศาสดา เมื่อทรงอาศัยกรุงสาวัตถี ประทับอยู่ในพระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภอุบาสกทั้งหลาย แล้วตรัสพระธรรมเทศนานี้ ดังนี้ ในการบำเพ็ญบารมีของพระภริทัตนั้น สืบเนื่องมาจาก การที่ได้มีโอกาสเห็นเวชยันตปราสาทและสมบัติของท้าวสักกะอันน่ารื่นรมย์ยิ่งนัก จึงปรารถนาจะบำเพ็ญศีลเพื่อไปเกิดในเทวโลกดังปรากฏใน อรรถกถาหมานินบาตชาดก ภริทัตชาดก^๓

จะเห็นได้ว่ากระบวนการบำเพ็ญศีลของพระภริทัต เกิดจากการที่ได้ไปเห็นทวยเทพบนเทวโลก เสวยความสุขจึงปรารถนาอยากจะไปบ้าง จึงได้สมათานศีลอุบาสกขึ้นก่อนเป็นอันดับแรก ต่อมาได้สมათานบำเพ็ญศีลอุบาสกโดยยอมสละ เลือด เนื้อ เอ็น กระดูก ให้ผู้ที่ต้องการเพื่อรักษาศีล จัดว่าเป็นศีลอุบาสกอีกชั้นหนึ่งของพระโพธิสัตว์

^๓ ขุ.ชา.อ (ไทย) ๒๘/๕๔๕/๓๐๗.

๒) การบำเพ็ญศีลบารมีที่มีผลต่อสังคมไทย

การบำเพ็ญศีลของภริยัตถชาตคนนั้นจะมีอิทธิพลต่อสังคมไทยในหลายด้านนี้โดย ทั้งนี้เนื่องจากภริยัตถชาตเป็นเพียงส่วนหนึ่งของหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นหลักศีลธรรมหรือจริยธรรมพื้นฐานที่ผสมผสานกับคติความเชื่อดั้งเดิมที่ได้หล่อหลอม หรือขัดเกลาอุปนิสัยใจคอ มารยาท และบุคลิกภาพของคนไทย มาเป็นเวลาช้านาน โดยได้รับพลังในการเสริมสร้างให้แข็งแกร่งเสมอมาด้วยบรรดาครูบาอาจารย์ นักเผยแผร์ และอรหันต์บุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมแห่งศีลสมาธิ และปัญญา^๕

หลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมไทยกล่าวโดยสังเขป มี ๓ ด้าน คือ ๑. ด้านสังคม ๒. ด้านการเมือง ๓. ด้านเศรษฐกิจ

ในด้านสังคม หลักธรรมที่เกี่ยวข้องคือ บุญนิมิตแห่งมรรค ๗^๕ คือธรรมที่เป็นเครื่องบ่งบอกล่วงหน้าว่า มรรคมิ้องค์ ๘ ประการอันประเสริฐจะเกิดขึ้นแก่ผู้นั้น คุณสมบัติที่เป็นต้นเหตุ ๗ ประการนี้ซึ่งเป็นหลักประกันของชีวิตที่จะพัฒนาสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ผู้เป็นสัตว์ประเสริฐอย่างแท้จริงคือ และการละ กรรมกิเลส ๕ ประการ^๖ การไม่ดำเนินทางเสื่อมแห่งโงะคะ (อบายมุข) ๖ ประการ^๗ ไม่ทำบาปในฐานะ ๔ ประการ^๘ มีขันติ ไสร็จจะ ธรรมะที่จะทำตนให้งดงาม^๙ เป็นต้น

ในด้านการเมือง หลักธรรมที่ได้จากชาตคนเรื่องนี้คือ ทศพิธราชธรรม ๑๐ จักรวรรดิวัตร ๑๒ ราชสังคหัตถ์ ๔ คือ บารมี ๖ และไตรสิกขา เป็นต้น

ในด้านเศรษฐกิจ หลักธรรมที่ได้ในชาตคนเรื่องนี้คือ ทิฐุธัมมิกัตถประโยชน์ อริยทรัพย์ ๗ ประการ สัมมาอาชีวะ สันโดษ และการรู้จักประมาณ เป็นต้น

จากการศึกษาทำให้ทราบว่าศีลบารมีในภริยัตถชาตคนนั้นไม่ว่าจะเป็นหลักไตรสิกขา หลักอริยทรัพย์ เป็นต้นที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับสังคมไทยได้ทุกเมื่อ ไม่ว่าจะเป็นในด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจ ทุกด้าน ล้วนแล้วแต่มีศีลเป็นพื้นฐานทั้งนั้น จึงทำให้เกิดมีหลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับสังคมไทยได้

^๕สมโภชน์ ยิ่งสังข์, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ศีลบารมีในภริยัตถชาต”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้าที่ ๖๘.

^๖ม.อ. (ไทย) ๑๔/๕๐-๕๔/๔๔.

^๗ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๕/๒๐๑.

^๘ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๗/๒๐๒.

^๙ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๖/๒๐๑.

^{๑๐}ส.ส.อ. (ไทย) ๑/๑๓๕/๑๕๘.

เอกสารอ้างอิง

หนังสือ :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙

พระพรหมคุณาภรณ์.พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.พิมพ์ครั้งที่ ๘ กรุงเทพมหานคร

: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา “วรรณคดีพุทธศาสนาพากย์ไทย” สมเด็จพระเทพรัตนสุตาฯ

สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ จัดพิมพ์ขึ้น

เป็น

ที่ระลึกในการพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา

กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๕

วิทยานิพนธ์ :

พระมหาพิทักษ์ สุเมโธ (ทองเหลือง), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องสุวรรณสามชาดก”,

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง

กรณ

ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙

สมโภชน์ ยิ่งสังข์, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ศิลปกรรมในภุริทัตชาดก”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร

มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒